

## יחידת לימוד: "אם לא אני - אז מי?" – אחריות אישית, שליחות ייחודית ושבירת תסמונת "כולם"

• סרן דניאל שמעון פרץ ז"ל

כתיבת מערך השיעור : פני חזיז - רשת אמי"ת

### נתוני יסוד ומבוא למורה

- **שם היחידה:** "אם לא אני - אז מי?" – אחריות אישית, שליחות ייחודית ושבירת תסמונת "כולם"
- **כותרת משנה:** מעבר מתודעת "אני פטור" ללקיחת פיקוד ואחריות אקטיבית
- **דמות השראה:** סרן דניאל שמעון פרץ ז"ל
- **קהל יעד:** כיתות י"א–י"ב | **משך זמן:** 45–50 דקות
- **עזרים:** מצגת, פתקים/ממו, נספח מקורות מודפס

### מבוא לרציונל הפדגוגי ("מהמיתוס אל האנושי")

במקום לראות בדניאל רק טנקיסט גיבור ביום קרב, נפגיש את התלמידים עם נער שקרע את רצועות הברך וקיבל פטור רפואי משירות קרבי. המערכת נתנה לו את ה"תירוץ" המושלם להגיד "מישהו אחר יעשה את זה", אבל הוא נאבק כדי להתגייס. זהו המעבר מתודעה של "אני פטור" ללקיחת אחריות אקטיבית.

### מטרות השיעור:

- **חיבור רגשי:** הבנת גודל האחריות שלקח על עצמו דניאל, בחייו האישיים ובשדה הקרב.
- **הקניית ידע והגות:** לימוד פרשנות הערך – איננו "עוד מישהו" בפסיפס האנושי; בריחה מתפקידנו הופכת את העולם לחסר.
- **בירור זהות:** זיהוי המקומות שבהם התלמיד נוטה להשליך אחריות על "כולם" או על "מישהו אחר".
- **אחריות למעשה:** תרגום הערך לפעולת שטח אקטיבית בסביבה הקרובה או בבית.

### רקע על הדמות (תמצית למורה)

דניאל נולד בדרום אפריקה ועלה לארץ ליד בנימין ב-2014. הצטיין בספורט אתגרי. בעקבות פציעה ירד הפרופיל שלו, אך הוא נלחם מול המערכת והתגייס כקצין לחיל השריון (חטיבה 7). ב-7

באוקטובר פיקד על טנק בנחל עוז, הדף מאות מחבלים מעל שעתיים והציל חיים רבים. הוא נפצע, נחטף, ולאחר 163 ימים הוכרז כחלל, וגופתו הושבה לישראל.

## מהלך השיעור

### 1. הטבעת הרגשית: "הניצוץ – לקיחת אחריות אל מול פטור" (10 דקות)

המנחה יבחר אחת משתי האפשרויות הבאות:

- **אפשרות א' – "התירוץ המושלם":** המורה פותח בסיפור: "תארו לכם נער, ספורטאי מצטיין, שעובר תאונה, קורע את רצועות הברך ועובר שיקום ארוך. הצבא פוסל אותו משירות קרבי. לרובנו זה היה תירוץ מושלם להגיד 'אני משוחרר, מישהו אחר כבר יילחם'. אבל הנער הזה נלחם חודשים מול המערכת רק כדי שיעלו לו את הפרופיל כדי שיוכל להיכנס לטנק ולהילחם". המורה מציג את תמונתו של דניאל. **שאלות לשיח:** למה להילחם כל כך קשה כשיש לך את הפטור הכי מוצדק בעולם? מאיזה כוח פנימי זה נובע?
- **אפשרות ב' – "לעמוד מול מאות":** המורה מספר: "בבוקר ה-7 באוקטובר, מפקד טנק אחד וצוותו מוצאים את עצמם במוצב נחל עוז. מולם לא עומדים עשרות, אלא מאות מחבלי נוח'בה. במשך יותר משעתיים הם הודפים אותם לבדם, הטנק הזה מציל את חייהם של רבים". **שאלות לשיח:** באותו רגע בטנק, כשהסיכויים נראים בלתי אפשריים ואתה נמצא בנחיתות מספרית מוחלטת, מה גורם לאדם לא לברוח או לוותר, אלא להמשיך להילחם?

### 2. טבעת הערך והלימוד: לימוד חברות – העמקה בפרשנות (15 דקות)

- **מתודה:** לימוד בחברות מתוך נספח המקורות המודפס. הצגת הסטיקר המלווה: "אם לא אני - אז מי?" (מורשת סרן דניאל שמעון פרץ ז"ל). התלמידים קוראים ומנתחים בחברות את הפירוש מתוך הספר "פרקי בנים" (מאת הרב שי פירון וג'קי שימל), העוסק בייחודיות של כל אדם בפסיפס האנושי, בפירוש העמוק של הלל הזקן ל"אם אין אני לי", ובתסמונת "כולם". (שימו לב! את קטעי הלמידה תמצאו בסיום המערך בסעיף 7)

#### הסבר מושגים

- **וואקום חברתי:** חלל ריק; מצב שבו חסרה מנהיגות, יוזמה או לקיחת אחריות בתוך קבוצה, ואף אחד לא ממלא את החסר.
- **אפקט העומד מהצד (Bystander effect):** תופעה פסיכולוגית שבה ככל שיש יותר אנשים הנוכחים באירוע חירום או מצוקה, כך פוחת הסיכוי שמישהו מהם יתערב ויעזור, כי כל אחד מניח שמישהו אחר יעשה זאת.
- **ייעוד:** תחושת שליחות עמוקה או תפקיד מרכזי שאדם מרגיש שעליו למלא בחייו למען הכלל.

## שאלות הבנה והעמקה

### שאלות הבנה:

1. כיצד מתארים הכותבים בפסקה הראשונה את "הנטייה הטבעית" של בני אדם כשהם נתקלים בבעיה, וכיצד המשפט המכונן קורא עליה תיגר?
2. על פי הפסקה השנייה, אם אדם מבחין בבעיה שאף אחד אחר לא רואה או לא מטפל בה, מה זה אומר עליו?

### שאלות העמקה:

1. מדוע לקיחת אחריות ואמירת "אני" גובה לרוב "מחיר"? אילו "מחירים" חברתיים או אישיים עלול לשלם נער או נערה שלוקחים אחריות בכיתה כשכולם שותקים?
2. איך מתגברים על הפחד להיתפס כ"מתנשא" או כ"נדחף" כשבאחרים לקחת אחריות בקבוצה שבה כולם פסיביים?

•

### 3. טבעת הזהות: "איפה זה פוגש אותי? – השטח היתום" (10 דקות)

- **מטרה:** זיהוי התחומים שבהם אנו "בורחים" לאנונימיות של ההמון ולתסמונת "מישהו אחר כבר יעשה את זה".
- **פעילות להתבוננות ("השטח היתום"):** המורה מבקש מכל תלמיד לחשוב בדיוק על המקום הזה בחייו.
- **שאלת המפתח להתבוננות:** "באיזה תחום בחיים שלי (בפנימייה, בסניף, בכיתה, או בבית) אני מזהה 'שטח יתום' – בעיה שכולם רואים, אבל אני אומר לעצמי: 'יש פה מספיק אנשים, מישהו אחר כבר יעשה את זה'? איפה אני מתנהג כמו 'אף אחד'?"

### 4. טבעת האחריות: "פשוט תעשו – לוקחים פיקוד" (10 דקות)

המנחה יבחר אחת משתי האפשרויות הבאות:

- **אפשרות א' (יישומי במרחב המכינה/בית הספר/הקהילה) – מבצע "שטח יתום":** הקבוצה מתחלקת לצוותי משימה. מוטלת עליהם החובה לאתר עד סוף היום "שטח יתום" (מועדון נוער מוזנח, חצר מלוכלכת, קשיש הזקוק לעזרה פיזית, פרויקט תקוע). במקום דיבורים, על הצוות לבצע את המשימה פיזית בשטח במהלך השבוע מתוך תפיסת "אם לא אני - אז מי?".
- **אפשרות ב' (יישומי במרחב המשפחתי) – "קריעת הפטור שלי":** התלמידים מקבלים על עצמם משימה ביצועית לסוף השבוע הקרוב: לקרוע את ה"פטור" שנתנו לעצמם בבית ולבצע

לקחת אחריות משמעותית (ניקיון, בישול, עזרה) מבלי שביקשו מהם ומבלי להודיע מראש. בתחילת השבוע הבא ייערך סבב שותפות קצר.

## 5. משימה מעשית

- **הנחיה ליישום אישי:** כל תלמיד בוחר התחייבות מעשית קונקרטית אחת מתוך המשימות בטבעת האחריות (כניסה ל"שטח יתום" בסביבתו או קריעת "פטור" אישי בבית במהלך 24 השעות/סוף השבוע הקרוב) ומדווח על כך במפגש הבא

## 6. כתיבה אישית למשפחת הנופל

- **משימת חתימה:** כל תלמיד כותב מכתב אישי קצר למשפחתו של סרן דניאל פרץ ז"ל: ספרו להם מה למדתם מדמותו, מנחישותו ומנכונותו לא להשתמש ב"פטורים", ומה הייתם רוצים לאמץ באורחות חייכם מתוך תפיסת "אם לא אני - אז מי?"

## 7. נספח – דף מקורות מונחה ללמידה בחברותות (לצילום וחלוקה)

**הסטיקר המלווה: "אם לא אני - אז מי?"** (מורשת סרן דניאל שמעון פרץ ז"ל)

**תחנה 1: השליחות הייחודית של היחיד בעולם**

**קטע פירוש (מתוך הספר "פרקי בנים", מאת הרב שי פירון וג'קי שימל):**

"אנו משוכנעים שאנו רק עוד מישהו בעולם שחיים בו יותר משמונה מיליארד בני אדם, חלק זעיר בפסיפס של פנים ושמות. הסתלקותנו לא תשפיע על העולם, אנו חשים כטיפת מים באוקיינוס. אנו נוטים שלא להאמין בכוחנו וביכולתנו לשנות את העולם, כי מה שלא נעשה אנחנו יעשו אחרים. זה לא נכון: רק אני רואה את מה שאני רואה, את מה שאני שומע. רק אני יכול לומר את מה שאני אומר, רק אני יכול לשאת את מי ואת מה שאני נושא. אני איני אחד מני רבים, אני אחד וייחודי. הניסיון להתחמק מהתפקיד הייחודי שהוטל עליי לא יצלח. נולדנו בזמן ובמקום שאנו נדרשים בו, שאיש בלעדינו לא יוכל לו... אי אפשר להעביר את המשימה לאדם אחר, בלעדינו העולם יהיה חסר... הלל הזקן הקשה: 'אם אין אני לי, מי לי?' קריאה מעמיקה מבהירה שזו הצהרה שאינה משתמעת לשתי פנים: יש תפקיד שהוטל עליי ורק עליי, אי אפשר להעביר אותו למישהו אחר. ב-7 באוקטובר, כשהחלה ההתקפה בנחל עוז, צעד דניאל אל שדה הקרב בלי לשאול אם מישהו אחר יכול למלא את המשימה במקומו. בלב כולנו הותיר צו חיים שכותרתו 'אם לא אני – אז מי?'"

**פתיחת מושגים:**

**שליחות ייחודית:** התפיסה שלכל אדם נבראו כישורים וזווית מבט שאין לאף אחד אחר, ולכן יש לו תפקיד בעולם שאיש אינו יכול למלא במקומו.

- **אם אין אני לי, מי לי:** אמירתו של הלל הזקן במסכת אבות, המדגישה כי האחריות למעשינו ולייעודנו מונחת בראש ובראשונה על כתפיו
- **תסמונת "כולם":** הנטייה החברתית להניח שמכיוון שיש קבוצה גדולה, "מישהו כבר יטפל בזה", מה שמוביל לכך שאף אחד לא פועל בפועל.

## שאלות לעיון ולדין:

על פי קטע הפרשנות מאת הרב שי פירון וג'קי שימל, מדוע האמירה "מה שלא אעשה יעשו אחרים" היא מוטעית ומטעה?

1. איך הפירוש האמיתי ל"אם אין אני לי" מתחבר ללקיחת אחריות חברתית ולא לאנוכיות? [cite: 9, 10]

## תחנה 2: מקורות השראה להרחבה

- **מקור השראה 1 (מסכת אבות):**

"לְפִיכָּה כָּל אֶחָד וְאֶחָד חַיֵּב לוֹמַר, בְּשִׁבְלִי נִבְרָא הָעוֹלָם... בְּמָקוֹם שֶׁאֵין אָנְשִׁים, הַשֶּׁתֵּדֵל לְהִיּוֹת אִישׁ."

- **מקור השראה 2 (הסיפור על ארבעת האנשים):**

"זהו סיפור על ארבעה אנשים: כולם, מישהו, כל אחד, ואף אחד. פעם אחת היה תפקיד חשוב מאוד, וביקשו מכולם לעשותו. לכולם היה ברור שמישהו יעשה זאת, אבל... אף אחד לא עשה זאת. מישהו כעס על כך, כי זה היה תפקיד של כולם... ובסופו של דבר מישהו הואשם על ידי כולם שאף אחד לא עשה את מה שכל אחד היה יכול לעשות."

- **מקור השראה 3 (ג'ון דון / יורם טהרלב):**

"תמיד לחכות שיגיע הקול שיקרא גם לך... ולשמוע מגבוה את הקול ההולך: לך לך! אתה האחר, אתה היחיד, לך לך!"